

Neagu Djuvara - 95

Un istoric captivant

Ovidiu Pecican

Cel mai longeviv istoric de prim plan al românilor din întreaga noastră istoriografie a împlinit în 18 august 2011 vârsta de nouăzeci și cinci de ani, demonstrând, pe de o parte, că această etate poate fi una a deplinei lucidități creatoare, iar pe de alta că istoria poate fi vehiculul prin care se poate ajunge la ea. Deși licențiat la Paris în domeniul studiului trecutului, în 1937, și devenit aproape îndată doctor în drept (1940), Neagu Djuvara a revenit abia târziu la studiile doctorale, socotind că pasiunea lui pentru istorie merita o reflecție mai înalt academică. El a lucrat sub coordonarea filosofului istoriei și politologului Raymond Aron, încheindu-și teza și obținând titlul de doctor în filosofie - a istoriei, desigur - în 1972. Avea, de-acum, cincizeci și șase de ani, o vârstă excelentă pentru a arăta că achiziția de competențe în arealul studierii trecutului continuă *à la longue* și că o bună cunoaștere a dreptului, a politicii practice și diplomației, ca și o amplă și variată experiență de viață sunt ingrediente folositoare în împlinirea unei cariere istorice. Adaug la cele de mai sus și faptul că Djuvara a obținut și o diplomă în cadrul *Institutului național de limbi și civilizații orientale (I.N.A.L.C.O.)* din Paris. După cum spune istoricul însuși, «Am început să studiez din nou după vârsta de 30 de ani, când timp de 20 de ani m-am concentrat asupra filosofiei istoriei și abia la vârsta de 50 de ani am început să scriu istorie. A fost o obsesie a mea. Nu am vrut să scriu istorie până când nu înțeleg cum se scrie istorie și ce a fost istoria universală» (Neagu Djuvara în Vlad Bolocan, «Cât de cumanii sunt românii?». Interviu cu profesorul Neagu Djuvara», în *Contrafort*, 10 (156), octombrie 2007). Se evidențiază în declarația aceasta atât un anume tip de perseverență prudentă, cât și o voință persuasivă a descifrării mecanismelor scrierii istoriei. Și chiar dacă nu există o regulă a deprinderii meseriei în funcție de pragul unei vârste, aceasta nu l-a împiedicat pe Neagu Djuvara să socotească altminteri.

Întreg demersul profesional al lui Neagu Djuvara pare să demonstreze subtextual că în recompunerea trecutului, ceea ce contează întâi și-ntâi este viziunea. Practica istoriografică, altfel spus cercetările de istorie propriu-zisă au survenit abia în cea mai recentă parte a vieții autorului, după amănările și tergiversările presupuse de o existentă aventuroasă, în țară și în exil, cu perioade de bravură războinică și participare la negocieri cu miză mare interesând destinul României, cu stagii prelungite în Africa și detururi mondene. Astăzi, primele cinci decenii de viață ale sale, „decadele tăcute” ale istoricului, sunt contrabalansate de celelalte patru decenii și jumătate în care Djuvara a rupt tăcerea, permițând viziunii sale asupra practicii istorice să se exprime.

Ceea ce a moștenit de la ambianța culturală a istoriografiei franceze este, fără îndoială, cultul scriiturii simple, pe înțeles, agrementate stilistic în maniera fermecătoare a unui Ion Chica și evidențiind un gust literar care a făcut din memorialistul care a dublat istoricul un literat cu

succes de public, cel puțin în România. Pe de altă parte, dintr-un sentiment al datoriei față de țara lui de origine, dar și dintr-un interes autentic pentru trecutul complex al acesteia, Neagu Djuvara s-a afirmat ca un istoric al românilor prin excelență.

Debordantă, în cazul autorului nonagenar, rămâne diversitatea unghiurilor din care încearcă să slujească vocația și pe muza Clio. *Între Orient și Occident. Țările române la începutul epocii moderne* (1995) este o revizitare a modernității noastre. Definind intervalul 1800 - 1848 încă din titlu drept începutul modernității românești, Neagu Djuvara se rialiază curentului istoriografic tradiționalist care împinge medievalitatea din spațiul carpatodunărean până la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Dar autorul nu-și propune să inoveze cronologia istoriei românești și nici să substituie o interpretare istoriografică altelea. Practic, programul său este acela de a rescrie istoria începuturilor modernității noastre - a doua - cât mai aproape de modul în care acele timpuri se reflectau în ochii contemporanilor, prin recursul abundent la citate de epocă. Nu altfel procedase odinioară - exagerând însă în multiple tomuri documentare și narative - V. A. Urechia, istoric denigrat de Hasdeu pe nedrept, datorită prolixității lui nu neapărat critice, în prelungirea căruia, într-un fel, Djuvara se situează. El vine, nu e vorba, și în continuarea lui Ionescu-Gion, al cărui stil istoriografic exemplar, de o superbă decantare literară, îl precede în linie dreaptă. Cât despre problematică și unghiul interogației, cartea pare să datoreze mult altui predecesor, Pompiliu Eliade. Tot o frescă pe înțeles - în versiune scurtă, dar și în formă de *audio book* - este sinteza didactică *O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri* (1999). După decenii de mistificare partinică, Djuvara reabilitează linia interbelică a unei viziuni patriotice asupra trecutului, neocolind hopurile unei istorii cu destul imprevizibil în ea, dar nici încercând să le justifice prin interpretări superficiale sau grosolane. Autorul nu inovează la nivelul schemei de tratare, dar are o excelență cuprindere în puține vorbe a marilor probleme din trecutul nostru, așa încât, alături de *Istoria sinceră* a lui Florin Constantiniu, se recomandă ca o lectură recomandabilă tuturor celor care doresc o inițiere rapidă, însă nu și lipsită de consistență sau schematică în ceea ce au fost românii. În *Aromânii: istorie, limbă, destin* (1996) se schițează, încă o dată, istoria unei ramuri sud-dunărene a romanității răsăritene, atât dintr-un sentiment al datoriei, ca descendent - pe linie paternă - din această comunitate, cât și pentru a face mai bine cunoscută o identitate românească aparte, amenințată cu disoluția și în Balcani, dar și pe teritoriul actualei României, unde mulți aromâni s-au așezat, în urmă cu circa un veac.

O serie separată de cărți - succinte, dar fermecătoare - sunt cele scrise, probabil la solicitarea editorului, special pentru copii: *Cum s-a născut poporul român* (2001) - despre

chestiunea nodală a etnogenezei -, *Mircea cel Bătrân și luptele cu turcii* (2001), reluând povestea finalului de veac al XIV-lea muntenesc, în care Hasdeu vedea epoca de eferescență și eroism a românilor, și *De la Vlad Țepeș la Dracula vampirul* (2003), un răspuns interesului mitizant și trivializant al Occidentului pentru vestitul voievod valah din sec. al XV-lea.

Cu asemenea palmares, Neagu Djuvara ar părea un istoric destinat să rămână popularizatorul prin excelență; un spirit sintetic și expresiv, dar nu și un cercetător. Iată însă că esul despre *Thocomerius - Negru Vodă. Un voievod cuman la începuturile Țării Românești* (2007) aduce predilecția lui pentru evul nostru mediu la chestiunea originilor statale - lansată de Hasdeu, D. Onciul și N. Iorga, dar atacată cu noi, subtile, instrumente, în stilul școlii istoriografice franceze, de Gh. I. Brătianu. Aici Djuvara reia modelul explicativ al lui Augustin Thierry care vedea în clasa aristocrată medievală dominatorii străini peste populația autohtonă, teză aplicată chiar cazului lui Basarab I de către Nicolae Iorga, dar teoretizată și demonstrată cu talent de P.P. Panaitescu în *Interpretări românești*. Cartea are meritul de a reduce în prim-plan discuția asupra începuturilor statale la sud de Carpați într-un context mental și politic caracterizat printr-un naționalism redundant și caduc. Naționalist el însuși, Neagu Djuvara are meritul de a așeza înaintea opțiunilor personale rațiunea, spiritul critic și bunul său simț istoriografic, atribuind cumanilor un rol conducător pe care, în secolul al XIII-lea, până la venirea tătarilor, ei chiar l-au avut în Câmpia Română și în Moldova.

Ce-au fost boierii mari în Țara Românească? Saga Grădiștenilor (2010) este istoria unei familii boierești, lucrare de istoria elitelor într-o serie de abordări care au cunoscut o anume vogă înainte de instalarea comunismului la noi și care au fost revitalizate de revenirea la democrație din 1989. Djuvara explorează, pe urmele altor cercetări similare - mai aproape de saga Bălăceniilor relatată de Bălăceanu-Stolnici, congenerul său -, „creșterea și descreșterea” unui mare clan de boieri munteni, exemplificând-o prin aducerea în atenție a strămoșilor săi materni (mama

autorului se numea Tinca Grădișteanu).

Există și două volume de *Aminții din pribegie* (2005), respectiv de *Aminții și povești mai deocheate* (2009), în care talentul de povestitor al celui care a scris și un roman se manifestă mai nestingherit. Mai cu seamă în cuprinsul plachetei cu al doilea titlu, formula narativă la care se apelează este cea a lui Mateiu Caragiale, Radu Albală și, dintre memorialiștii noștri celebri, Constantin Argetoianu. Simpatice, interesante, dar sub cota tuturor celor trei menționați, aceste daruri ale unui efort neobosit de senectute merită să fie însă bine primite, cu umor și bună dispoziție, așa cum au fost ele livrate către public.

Din cele de mai sus rezultă un profil istoriografic reliefat, în care predomină interesul direcționat pentru istoria românilor - cu un accent suplimentar pentru provincia sud-carpătină -, stilul lejer, simplitatea și predilecția pentru culoare, mobilitatea în schimbarea angulației, pariul pe sinteze și mai puțin - cam deloc - recursul la analiza erudită de detalii. Nimic din toate acestea nu vorbește despre capacitatea filosofului care dublează profesionistul reconstrucției istoriografice de a îmbrățișa vastele peisaje ale civilizațiilor, în descendența lui Vico, Herder, Hegel și Toynbee, ce se lasă descoperită în teza doctorală *Civilisations et lois historiques, Essai d'étude comparée des civilisations* (1975; carte premiată de Academia Franceză). Prin această lucrare de remarcabilă amplitudine, provocatoare și prin profunzimea explorării, Neagu Djuvara se înscrie în linia întâi a altminterii subțirei noastre filosofii a istoriei. El devine numele care duce mai departe linia unor Xenopol, Iorga și Blaga, construind sistematic (nu sisteme, ci „rotund”) în domeniu, după cum nota undeva, în urmă cu un deceniu, Sorin Antohi. Rămâne surprinzător că, în siajul acestei lucrări, doar două dintre cele mai recente contribuții ale teoreticianului istoriei se ordonează. Una este o meditație teoretică deghizată într-un eseu cu aceeași scriitură suplă și simplă, atrăgătoare: *Există istorie adevărată?* (2004), unde efortul este acela de a demonta un mit recidivant în câmpul istoriografiei române, deși nu numai. Celălalt eseu fructifică - în maniera atât de răspândită în Occident de a oferi scenarii interpretative planetare prezentului și chiar viitorului - în altă direcție experiența filosofului, aplicând-o unor realități recente, care continuă: *Războiul de șaptezeci și șapte de ani și premisele hegemoniei americane (1914 - 1991)* (2008).

Cu asemenea palmares, afirmându-se ca democrat situabil la dreapta, vag antiamerican în formula (tradiția) francezilor, iscusit mânuitor al sculelor istoricului, implicat personal în explorarea anumitor subiecte - prin asumarea propriilor clanuri și a castei din care face parte -, fostul legionar devenit regalist, iar apoi exilat democrat postbelic, rămâne un istoric sprintar și atractiv al românilor, dar și un filosof a cărui contribuție este încă departe de a fi obținut receptarea pe care o merită.

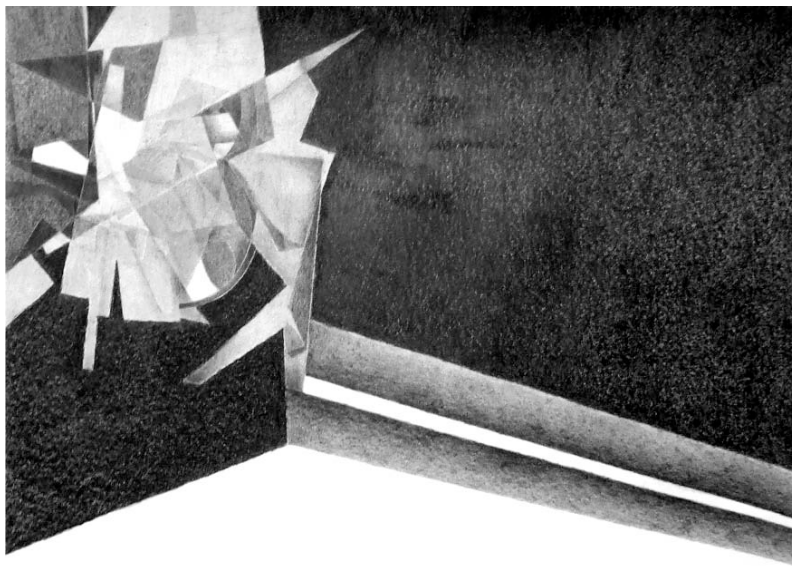
Neagu Djuvara: un roman și patru povestiri

Constantin Cubleșan

În anii de după război, când curier diplomatic la Stockholm și apoi secretar al Legației române din Suedia, până prin septembrie 1947, înainte de a pleca, în calitate de consilier diplomatic și juridic, în Republica Niger (1961), decis a nu se mai întoarce într-o Românie ocupată, alegând deci exilul, ca mulți alți diplomați aflați în acele momente la post în străinătate, tânărul Neagu Djuvara este tentat să se dedice scrisului literar, urmând o vocație de... povestitor, discret cultivată mai apoi în toate scrierile sale cu caracter istoric sau de filosofie a istoriei. Dar atunci, în anii 1958-1959, aflat la Paris, a scris în limba franceză o carte prin excelență epică, un roman memorialistic intitulat: *Însemnările lui Georges Milesco*, „o carte tristă și profund pesimistă” - după propria-i mărturisire - în care trecea pe seama eroului „mai toate aventurile” vieții sale de până atunci. Înainte de a o încredința vreunei edituri, pentru a fi publicată, avea nevoie de o... verificare, de un cititor avizat care să dea un verdict asupra... încercării sale. Acest prim lector a fost Emil Cioran care, deși i-a apreciat scrisul, i-a spus, cu franchețea cel- caracteriza: „Ai prea puține șanse să-l publici... Nu e în stilul <noului roman>”! Ceea ce era perfect adevărat, ținând seama de voga pe care o dobândise orientarea *noului roman francez*, promovată impetuos de Alain Robbe-Grillet, Nathalie Sarraute, Michel Butor ș.a., un roman ce-și propunea să eludeze personajul, epicizând elementele concrete ale lumii înconjurătoare, în care omul, fără biografie, să fie o simplă parte componentă a acesteia. Ori, romanul autobiografic al lui Neagu Djuvara propunea tocmai o... biografie; o dramă individuală analizată prin propria introspecție a eroului său, roman scris pe o structură oarecum tradițională, utilizând formula jurnalului personal și *trucul*, foarte frecvent la romantici, acela de a gira publicarea unui manuscris găsit pe undeva, redactat de cineva care scrisese din nevoia destăinuirii sincere, fără a-și fi propus publicarea

vreodată: „... am considerat, prin scrisoarea pe care Georges mi-o lăsase dimpreună cu ciornele sale, că am acordul de a le publica (...) majoritatea nu erau date și erau amintiri (...) toate acestea formează caietul intim din 1948 până în ultima sa zi”. Așadar, un personaj care își rememorează, prin evocarea unor puncte nodale, întreaga existență, până cu puține zile înainte de a se stinge din viață. Descurajat, așadar, de neșansa (posibilă) a unei indiferențe publice, Neagu Djuvara păstrează romanul în sertar, urmând sugestia aceluiași Cioran: „Dacă ajungi odată cunoscut în alt domeniu (...) poate ai să reușești”. Acel *odată* a devenit realitate și, după aproape o jumătate de secol, când autorul lui a devenit o autoritate științifică, romanul a fost încredințat tiparului („am îndrăznit să public cartea, tradusă de mine în românește”) la Editura Humanitas, sub titlul *Însemnările lui Georges Milesco. Roman autobiografic* (2004, cu o ediție a doua, revăzută, în 2011), ca o „prelungire în trecut a *Amințiilor din pribegie*”. Desigur, acum într-o altă perspectivă de receptare.

Romanul este alcătuit, la drept vorbind, din mai multe *romane*. Așezate într-o ordine a desfășurării faptice, oarecum inversă. Cu dezlegări conflictuale proprii fiecărui episod, dar care adaugă, prin acumulare, sensuri dramei existențiale a unui erou pe care istoria lumii contemporane, în derulare, îl rostogolește prin medii și circumstanțe temporale felurite, formându-i caracterul dar bulversându-i personalitatea, până la apogeul unei crize morale din care ieșirea posibilă este tocmai perspectiva sfârșitului cu un mod de viață pentru a începe un altul, pe alte dimensionalități ale altui angajament vital. Căci, numai astfel se poate explica moartea celui Georges Milesco, eșuat în singurătate, după ce toate încercările de a *repara ceva* din trecutul său, se dovedesc zadarnice. Romancierul își lichidează brusc alter-egoul, ca într-un gest fatal

AFRECO

de purificare, necesară, a propriei existențe, tot ceea ce ar urma detașându-se din spectrul ficțional pentru a trece în registrul memorialisticii propriu-zise. Dar până la *memorii există romanul*.

Georges Mălesco e vârstarul unei familii de viță aleasă din Țările Române, familie (sau familii, pentru că încrengăturile de rubedenie sunt evocate mereu și li se ține rostul cu anume rigoare tocmai ca o garanție istorică a unui trecut blazonat), care în intemperiiile *epocilor moderne* se află într-un soi de disoluție, păstrându-și însă rangurile, pozițiile sociale și politice, deopotrivă parte din moșiile de odinioară, decimate sub imperativul *reformelor agrare* („Din cele 5.000 de hectare pe care bunica și mătușa Ana le aveau înainte de război la Căndești, la Cornățel și la Petrești, marea expropriere din 1919-1922 nu-i lăsase bunicii decât 120 de hectare la Cornățel. Vechiul conac de la Căndești, cu parcul și câteva zeci de hectare, fusese lotul mătușii Ana, căreia nu-i plăcea să stea la țară, așa că s-a grăbit să vândă totul aproape pe nimic, fostului arendaș, Chiriac - îi țin minte numele, fiindcă era pomenit mereu în casă, însoțit întotdeauna de atributul < banditul >”). Un prim *roman* deci, al copilăriei și adolescenței, este și romanul atmosferei familiale, pe care o recompune cu fidelitate și mai ales cu o afecțiune a inocenței și candorii vârstelor ce le traversează, surprinzând, ca un pictor de medii, portrete vii cu trăsături viguroase, în atitudini bine personalizate: „Mama petrecuse aproape toate vacanțele cu mine, la Cornățel. Dar când încerc astăzi să evoc acei ani din copilărie, nu imaginea ei îmi vine în minte, ci a bunicii. Bunica mea maternă era, fără îndoială, un personaj extraordinar: mică, slăbuță, cărnă, cu părul cărunț și ochi de mioapă, clipind des, cu fața arsă de soare, zbârcită prea din vreme, robotea din zori până seara, când în pantaloni și cizme de călărie, când cu o vestă de piele și într-o fustă prea lungă, iar pe cap ba cu un sombrero, ba cu o pălărie de fetru. Nici nu-i trecea prin minte, că din cauza unor asemenea ținute cel puțin ciudate, lumea ar fi putut fi necuviincioasă cu ea. O zi din viața bunicii însemna o adevărată luptă. Sculată în zori, supraveghea lucrările la câmp, alerga pe la țărani care-i munceau pământul, pe la negustorii de cereale, la gară și la Primărie, bombănind tot timpul, pe toată lumea și totuși incapabilă să refuze o favoare pe care i-ar fi cerut-o vreun țaran, chiar dacă știa că omul o trăgea pe sfoară. Era în stare să vegheze o noapte întreagă la căpătâiul unui bolnav”.

Un al doilea *roman*, un alt segment de viață din biografia eroului, este acela al formării sale în școlile francezești, unde este trimis pentru a urma o tradiție a instrucției tuturor bărbaiților din familie („...în străinătate, cum a fost tata, cum a fost bunicul. Cică așa te faci om!”), sunt, de asemenea, pagini evocatoare, recompunând cu anume nostalgie prietenii și relații adolscențene.

Mai amplu și mai dramatic este *romanul campaniei militare* pe frontul de Răsărit, eroul fiind mobilizat în primele batalioane care au trecut Prutul pentru eliberarea teritoriilor Basarabiei. Viața cazonă, viața de front este refăcută în maniera celor mai bune romane ale genului („Înaintam zile întregi prin imensa câmpie a Basarabiei de sud, pe unde odinioară tătarii au invadat Moldova. Guvernul țarist, după ce ne-a luat-o, cu un secol în urmă, a populat-o cu coloniști nemți, bulgari, turci, găgăuzi. Treceam prin sate mari, pustii, cu ulițe prea largi și case din chirpici”) fără a insista însă asupra detaliilor de strategie militară, însă mereu atent la trăirile individuale. Acum, în această perioadă se

petrece un fapt esențial în viața lui Georges Mălesco. O cunoaște pe Elena („Cum de nu-mi dădusem seama mai devreme că o iubeam? Dacă scap de aici, mă voi căsători negreșit cu ea și fără zăbavă. Ne scriem des - primesc câte o scrisoare de la Elena prin fiecare curier. Nici nu mai pot trăi fără ea. Proiecte, visuri, îmbrățișări...”) pentru care se naște o mare pasiune dar care va declanșa, încă de la început, perspectiva dramei cuplului nefericit, sub formalismul convențiilor sociale - „Elena era catolică (din cauza bunicii francezoaice) și-mi cerea să-mi iau angajamentul că ne vom crește copiii în spiritul religiei ei, lucru care-mi displăcea profund. Pentru mine, a fi român înseamnă a fi ortodox”. Dar, nu atitudini naționaliste aveau să marcheze traiectoria existențială a cuplului lor. Căsătoria se face cu toată ceremonia la biserica Sf. Iosif, apoi urmează zilele de „permisie” petrecute la munte, la Brașov, cu „nopti de dragoste”, cu „lux, calm și voluptate”, dar despărțirea iminentă, pe care o impune războiul, tocmai pe când Elena anunța că așteaptă un copil, provoacă și primele relații tensionate dintre cei doi, căci Elena „își imagina războiul ca fiind aproape de legendă”, ori realitățile erau cu totul altele. Rănit pe front, Georges Mălesco zace prin spitale, apoi este trimis în campania din stea Calmucă, mereu departe unul de celălalt, puținele clipe ce și le pot oferi împreună nu asigură cătuși de puțin liniștea familiei abia închegate: „În zadar încercam să regăsesc prospețimea sentimentelor din primele luni ale căsătoriei mele cu Elena; mereu se găsea un obstacol între noi: când grija ce i-o purta copilului, când familia ei, când vreo invitație pe care nu putea s-o refuze... Dispăruse orice urmă de intimitate”. În fine, Elena pleacă în Franța iar Georges rămâne să se afunde mereu într-o singurătate, față de cei din jur ca și față de sine însuși, din care iese mereu provocat doar de patimi erotice, pasagere, accidentale. E degringolada ce va contribui la despărțirea de Elena, din final, reprezentând episodul cel mai consistent al unui *roman*, de o febrilitate aparte în trăirea sentimentului golirii de sine a eroului.

Ajuns și el în Franța, după război, pentru a fi alături de soție și de copil, are revelația totalei lor divergențe de opinii, de atitudini, de simțăminte, despărțirea profilându-se cu iminență, cu atât mai mult cu cât descoperă o relație, ce pare traică, a

ei cu un alt bărbat. Discuțiile sunt acum inutile și degradante, frământările lui aproape fără sens: „Dacă iubeste pe altul, de ce n-a cerut divorțul, de când am venit? De ce a acceptat reluarea vieții în comun? Din cauza copilului? Sau din milă? O mai fi simțind ceva pentru mine?...” Iată însă că o boală galopantă curmă viața copilului, ceea ce face ca, în fine, relația lor să eșueze definitiv. Ceea ce urmează constituie, de fapt, substanța unui *roman* al alienării individuale.

Georges Mălesco este prin totul un *dandi*, un erou modern cu suflul zbuciumat neoromantic. Intelligent, prezentabil, cu maniere aristocratice, se distinge dintr-odată în orice mediu în care își face prezența, dar fără a putea urma vreun țel director în viață. E debusolat și își caută identitatea apelând la argumentele trecutului care îi dau dreptul la o altă împlinire umană, superioară în plan social. Dar, sensibilitatea lui activă îl conduce mereu spre nevoia... de dragoste. Nu este un Don Juan. Nu este afemeiat. Nu are psihologie de cuceritor în serie. El își oferă parteneriatul crezând, sperând cu adevărat, că dragostea poate înnoia. Iubeste sincer de fiecare dată când în fața lui apare o femeie ispititoare: „...trei grupe de schiori care mergeau spre Wildspitze și-au petrecut o noapte la cabană (...) În al treilea grup era o belgiancă tânără, nu foarte frumoasă, dar proaspătă și jucăușă, grațioasă cu fiecare gest, încât n-o mai scăpam din ochi (...) Ochiul îi sunt de un albastru foarte palid - nici asta nu-mi place - dar, ciudat, fixitatea cu care acești ochi mă privesc mă tulbură fizic și aproape mă jenează (...) M-am apropiat de balustradă, lângă ea, atingând-o ușor. Nu s-a ferit - am avut, dimpotrivă, impresia că se apropia (...) Mai mult i-am ghicit decât am simțit căldura trupului și, fără fașoane, ne-am sărutat îndelung (...) Când s-a strecurat însă în pat, ridicând pătura cam brutal, parfumul ei intim m-a izbit așa de tare, că am simțit un nod în gât (...) Am stat uniți vreo două ceasuri (...) Ea fusese pentru mine un vis. Eu, pentru ea, doar o aventură în plus...” (subl.n., Ct.C.). Sau, în altă parte: „Discurile se schimbau, iar beția dulce a ritmului mă prindea din ce în ce mai strâns. Trupurile noastre se armonizau de minune. și-a sprijinit tâmpla de obrazul meu, iar eu mi-am plimbat ușor buzele pe fruntea ei, pe sprâncenele, pe colțul ochilor. Ea mi-a atins urechea cu buzele fierbinți. Atunci m-am apropiat și am sărutat-o

lung, lung (...) A venit, îmbrăcată într-un capot de mătase albastră. A zgârit ușa ușor și, fără a aștepta vreun răspuns, s-a strecurat înăuntru (...) Am țâșnit spre ea, bucuros la culme. I-am acoperit obraji de sărutări, apoi gâtul, umerii; am dat la o parte mătasea care mi-o ascundea (...) *Niciodată nu fusesem atât de dependent de o femeie* (subl.n., Ct.C.). Sau, altă dată: „Cum o fi această Sanda Radian?/ Din primul moment în care am văzut-o, am avut acel șoc ușor perceptibil, dureros și excitant deopotrivă, ceea ce se cheamă pompos *le coup de foudre* (...) Mi-am zis doar: <E Ea!> *Parcă ne cunoșteam de când lumea*”. (subl.n., Ct.C.). Sau, într-o altă situație: „Am cinat aseară cu Despina (...) Într-o zi am găsit-o întinsă pe pat, într-un capot ... (...) *am regăsit după mulți ani bucuria de a trăi* (...) Am petrecut împreună trei săptămâni pe malul Oceanului Atlantic. Aproape fericiți, cu tot caracterul capricios al Despinei” (subl.n., Ct.C.). ș.a.m.d. Dar, *Însemnările lui Georges Mănescu* nu este un roman de dragoste. În orice caz, nu unul de aventuri amoroase. Eroul romanului – scris la persoana întâia, sub forma unui jurnal intim – e un personaj tragic, de o complexitate aparte în trăirea propriei traiectorii existențiale, marcată de evenimentele unei istorii abuzive asupra destinului individuale. E romanul evaluării de sine a unui om ce-și caută rostul într-o societate și ea în derivă. Finalul romanului – moartea personajului central – este semnificativ în acest sens. Romancierul – fiind vorba de un *roman autobiografic* – își lichidează alter-ego-ul tocmai pentru a-și oferi sieși altă șansă de împlinire umană. Planul ficțional și cel real aici se întâlnesc, aici se face conjunctura ce dă posibilitatea de a-l înțelege pe autor, aflat într-un moment de cumpănă al vieții sale. Dincolo însă de cheia identificării – declarată de altfel – între Georges Mănescu și Neagu Djuvara, romanul, scris cu subțirime intelectuală, într-o construcție elaborată cu originalitate, cu personaje de autentică vibrație afectivă, ilustrează deplin vocația epică a unui autor împătimit în a zugrăvi tablouri istorice și de... istorii de viață.

Probabil din pură cochetărie Neagu Djuvara a pus un *embargo* pe cele patru *povestiri* memorialistice publicate în revista *Plai cu boi*, pentru a nu fi reunite într-un volum care, de altfel, a fost predat editurii Humanitas (cu specificarea *pentru după moartea mea!*), dacă e să luăm în considerare *Nota* ce însoțea prima ediție a volumului *Amintiri și povești mai deocheate* (2009), însoțită de scrisoarea olografă către *Doamna directoare*, căreia îi preciza, totuși: „dacă credeți de cuviință să le publicați, nu vă voi face proces”. Să fie, oare, un exces de pudoare? N-ar avea nici un motiv, atâta vreme cât acestea au devenit publice într-o revistă mai *deocheată*, pe care însuși a preferat-o. Ar putea fi la mijloc teama de a nu se compromite?! De ce n-ar fi avut-o atunci când a încredințat textele numitei reviste? Mai degrabă, totul se reduce la o pură strategie publicitară. Inutilă însă și ea, întrucât autorul lor este de-acum, de multă vreme, un autor de succes.

Cele patru *povestiri deocheate* sunt, în fapt, evocări ale unor momente oarecum licențioase, unele din copilăria istoricului de acum. Ele au însă șarm prin tocmai decența cu care sunt povestite niște *pozne* inocente, sau conțin glosări picante pe marginea acestora, într-o șagălnică și autoironică notă confesivă. *Povestirile* propun un erou (câțiva eroi) năzdrăvan, în felul lui, curios a descoperi lumea oamenilor mari cu ochii infantilității. În *La Mamaia-sat în 1922*, aducerea aminte, care începe cu o consacrată introducere:

„În vremea aceea...”, ni-l prezintă pe naivul Neagu, la vârsta de șase ani – care își petrece *vilegiatura* la mare, împreună cu alți copii ale rubedeniilor – erou, firește, al unor întâmplări hazlii. Așa, bunăoară, Elena, o fetiță de patru ani, pe care *junele* o surprinde „pe la prânz”, „între două dune de nisip” și, fiind singuri, încearcă s-o cucerească, după cum auzise că fac oamenii mari: „Mă apropii de ea, o sărut pe obraji... și, întinzându-o pe burtă, mă urc pe ea încercând să-mi strecor instrumentul între buci”. Tocmai atunci apare mama fetiței la care îl și părește: „ – Neagu a vlut să-mi pună lobinetul lui aici!”. Apostrofat – „Vai, ce rușine!” – micul cuceritor o ia la sănătoasa ascunzându-se, pentru ca abia să poată recupera, într-un târziu, maică-sa, dojenindu-l, la rândul-i, „sever, dar cu blândețe”. În *Cum m-a învățat școala franceză să scriu mai bine românește*, detaliază episodul sale de elev la Liceul Național din Nisa, cu primele impresii, dar și cu trăsăturile pe care le făceau elevii în dormitorul internatului, de pildă numărând, într-o seară, într-o excentrică întrecere, *vânturile* slobozite de Osman, „un nepot al ultimului sultan osmanliu”, ajungând la „45... 46... 47...”, când au fost surprinși de pedagog. Întâmplarea însă îi dă prilejul istoricului de acum, să vorbească despre obiceiul trasului de *vânturi* și a răgâutului la Curtea lui Soliman Magnificul, când ambasadorul Franței la Istanbul se face dse râs, în cadrul unui festin la care n-a fost în stare să se... producă și el, în rând cu ceilalți meseni: „... tiptil, pe sub fața de masă, se apăsă cu o mână pe burtă, la stânga, la dreapta sau în cerc... până simte o inspirație, se lasă pe o rână, se screme – și scoate o bășină firavă, subțire, țiiiit!... Dragomanul se apleacă spre el, cu un zâmbet complice, și-i șoptește la ureche: „*Asta vrea să zică, Excelență, că Excelența Voastră e virgină!*”. În *O figură a Bucureștiului interbelic: Popovici-galoș*, diplomat de carieră se relatează pățania ilustrului politician care aflat în croazieră pe un vas cu excursioniști care, fiind o vreme însoțită,

se distrua în jurul piscinei de pe puntea vaporului. „Popovici nu prevăzuse să aibă chiloți de baie. Ce are a face? și-a înnodat șervetul de la lavabou în jurul mijlocului. Dar, cum la 50 de ani îi crescuse puțin burtica, șervetul atârna la o parte ca o largă fereastră triunghiulară prin care îi puteam vedea cu toții daravera și fuduliile legându-se moale la fiecare pas pe care-l făcea. După o jumătate de ceas, a venit căpitanul vaporului, jenat, să-l roage pe domnul ministru să nu mai apară pe punte în asemenea ținută”. În fine, *Căsătorii între ardeleni și boieroaice regățene și viceversa* este o plăcută... cozerie pe tema relațiilor de noblețe ce se făceau după Marea Unire între cei din Vechiul Regat și cei de *viță* din Transilvania. De pildă, o descendentă din ramura Ghiculeștilor, „cu toate că avea un fizic plăcut, se apropia de 40 de ani nemăritată. Așa că n-a făcut nazuri de prințesă când a fost să-l ia pe nenobilul ardolean. Cum s-a petrecut noaptea nunții s-a aflat prin București, pesemne chiar din indiscreții ale mirelui. Mireasa, încă fată mare cu toată vârsta înaintată, cum am spus, când a venit clipa fatidică să-și piardă fecioria, a început să țipe: / - Nu se poate... Nu se poate! / Bărbatul însă, nemilos, i-a zis ardeleneste, împingând în vrăjmășie: - Musai să intre, c-alta nu-î!”.

Povestirile lui Neagu Djuvara din volumul *Amintiri și povești mai deocheate* (Prezentarea grafică și ilustrațiile de Andrei Gamaș. Ediția a III-a, cu noi adăugiri. Editura Humanitas, București, 2010) nu sunt doar niște simple anecdote. Autorul lor este un elegant și hâtru povestitor, evocator pitoresc al atmosferei, al mediului unor timpuri trecute, plin de savoare și de umor zeflemitor, așa cum îi stă bine, de altfel, unui veritabil intelectual de rasă să-și permită *escapade* ludice, de bun simț, în societate, depănând din amintire, vechi întâmplări, cu nonșalanță și... erudiție. Iată, *memorialistica* lui Neagu Djuvara ne dezvăluie un autentic povestitor, de vacație.

